

Вячеслав ЦВАТИЙ,
кандидат історичних наук, доцент,
експерт відділу міжнародних зв'язків
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
заслужений працівник освіти України,
член правління Наукового товариства історії дипломатії
та міжнародних відносин;

Наталія-Тереза АНОШИНА,
кандидатка юридичних наук, доцентка,
членкиня Української асоціації міжнародного права,
Тимчасова повірена у справах України
в Королівстві Бельгія та Великому Герцогстві Люксембург

МОДЕЛЬ ДИПЛОМАТІЇ ТА ДИПЛОМАТИЧНА СИСТЕМА КОРОЛІВСТВА БЕЛЬГІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: інституціональний і політико-міжнародний дискурси (досвід для України)

Анотація. У дослідженні висвітлено методологічні проблеми, інституціональні джерела та здобутки дипломатії Королівства Бельгія. Наголошено на специфіці інституціональних етапів бельгійської дипломатії в системі міжнародно-політичних координат. Зауважено, що Україні слід впровадити здобутки дипломатії Бельгії.

У міждисциплінарній статті визначено траєкторію наукового пошуку для реконструкції історичних і нинішніх подій, інституціональних етапів формування та сучасного стану моделі дипломатії Королівства Бельгія.

Вказано, що бельгійсько-українські відносини налічують тисячоліття європейської історії. Акцентовано увагу на сучасній дипломатичній системі та моделі дипломатії Бельгії, національних особливостях бельгійської школи дипломатії, ефективності дипломатичного інструментарію та мистецтві перемовин бельгійських дипломатів за мондіалізованого світоустрою.

Ключові слова: міжнародні відносини, зовнішня політика, публічна дипломатія, інституціональна історія, інституціоналізація, Україна, Бельгія.

Актуальність теми. Зростання міжнародно-політичних конфліктів, війн і терористичних актів у глобалізованому світі – проблема поліцентричного (багатополярного) світоустрою та міжнародно-правових інститутів сучасності. Поліцентричний світоустрій XXI століття актуалізував для міжнародників і дипломатів потребу досліджувати, зокрема за допомогою компаративного аналізу, кращий дипломатичний досвід й опанувати дипломатичний нетворкінг; техніки та технології перемовин, публічного мовлення; міжкультурну та крос-культурну комунікацію; інструментарій публічної, культурної, економічної, превентивної, кризової дипломатії тощо.

Постановка проблеми. За посиленої мондіалізації світового простору особливого значення набувають трансформація та модифікація дипломатичних систем світу і моделей дипломатії держав. Вони вимушено, а іноді й закономірно, нині адаптуються до поліцентричності світоустрою й актуалізації взаємодії міжнародних акторів. Дипломатія держави має велику інституціональну вагу як в житті окремого, так і колективного індивідуума в системі політико-дипломатичних координат світу.

Проблема інституціоналізації дипломатії і дипломатичних систем держави є новою для історичного та політологічного дослідження, тому потребує системного аналізу й відповідної термінології. Модернізація – це удосконалення, а інституціоналізація – перетворення будь-якого політичного явища (зокрема, зовнішньої політики та дипломатії) на системотворчу інституцію, модель, систему. Вона є формалізованим упорядкованим процесом зі структурою відносин, ієрархією чи підпорядкованістю рівнів влади й іншими ознаками організації (правилами поведінки, звичаями, законами, нормами, інститутами дипломатії, дипломатичними методами, протоколом й інструментарієм тощо). Тож маємо не лише вивчити подієво і хронологічно схему діяльності держави, а й показати перетворення зовнішньої політики та дипломатії як політичного явища на організовану системотворчу інституцію; проаналізувати внутрішні та зовнішні функції держави; виявити критерії ефективності зовнішньої політики і дипломатії з погляду формування моделі дипломатії й дипломатичної системи держави.

Предмет дослідження – специфіка й значення практичної дипломатії Бельгії в контексті її моделі дипломатії та дипломатичної системи, а також духовно орієнтованої соціальної організації сучасної бельгійської школи дипломатії.

Мета та завдання. Мета – проаналізувати політико-дипломатичні процеси в Європі на прикладі дипломатії Королівства Бельгія. Завдання: 1) уточнити концептуальні поняття та національні особливості бельгійської школи дипломатії, моделі дипломатії і дипломатичної системи; 2) виокремити проблемні аспекти формування моделі дипломатії та дипломатичної

системи Королівства Бельгія в сучасних умовах глобалізації; 3) визначити позитивні практичні здобутки бельгійської дипломатії для впровадження в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні поняття й окремі аспекти практичної дипломатії, пов'язані з формуванням інститутів дипломатії та їхніми здобутками, наведено в працях українських і закордонних дослідників. Спеціального ж компаративного дослідження національних особливостей моделей дипломатії та дипломатичних систем держав Європи немає. Автори продовжують свої дослідження в цій публікації.

Олег Бажан, Володимир Бугров, Марина Гюргадзе, Борис Гуменюк, Леван Джакелія, Ігор Жалоба, Анатолій Зленко, Валерій Копійка, Сергій Корсунський, Юрій Кочубей, Павло Кривонос, Андрій Кудряченко, Микола Кулініч, Сергій Лиман, Віталій Макар, Маркіян Мальський, Віктор Матвієнко, Ірина Матяш, Олег Машевський, Володимир Огрізко, Іван Патриляк, Роман Петюр, Юлія Подрез, Штефан Пурич, Тамаз Путкарадзе, Сергій Русаков, Петро Сардачук, Олександр Сліпченко, Ксенія Смирнова, Михайло Станчев, Валентина Теоса, Наталія Тимошенко, Дмитро Ткач, Микола Трофименко, Сергій Троян, Ігор Турянський, Геннадій Удовенко, Володимир Хандогій, Інна Хоменська, Наталя Яковенко та інші присвятили наукові розвідки окремим аспектам практичної дипломатії, акцентуючи на досвіді як іноземних держав, так і України (зокрема, щодо закордонних комунікативних і переговорних практик), дипломатичному протоколі й етикеті, специфічних галузях дипломатії, характеристиці дипломатичного інструментарію іноземних держав тощо. Стан наукового розроблення цієї соціокультурної та політико-дипломатичної теми потребує інституціонального розвитку, системного підходу та комплексного дослідження.

Спеціальних фундаментальних досліджень зазначеної тематики немає. Аналіз науково-теоретичних розробок стосовно генезису та розвитку дипломатичної системи європейських держав, проблем її доктринального забезпечення показує історіографічну традицію фактологічного відтворення процесів з опертям на принцип історизму. За таких умов майже неможливо уникнути схематизації відтворення історичних подій. Водночас необхідно виявити організаційні та кількісні, якісно нові зміни в зовнішній політиці та дипломатії європейських держав сучасної доби під впливом процесів трансформації та модернізації, тобто вказати на всі суттєві події та факти не означає збагнути сутнісні ознаки самої системи держав та національні особливості її дипломатії. Для її вивчення слід використовувати нові методики пізнання, однією з яких є теорія інститутів та інституціональних змін Дугласа Норта, а також модернізації у сфері дипломатії.

Методологічне забезпечення становлять принципи діалектичного методу пізнання. Принцип історизму застосовано для висвітлення минулого в історичному контексті, інституціоналізації та формування конструктивних моделей дипломатії й дипломатичної системи в історії держав Європи XVI–XX століття та перспектив інституціональних процесів європейського державотворення, що мають трансформаційний потенціал загальноєвропейського розвитку в умовах поліцентричного сьогодення. Використано загальнонаукові методи дослідження – аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування, узагальнення, пояснення, а також методи історичного дослідження: історико-типологічний, історико-порівняльний, інституціонального, системного і компаративного аналізу, політичного моделювання та прогнозування.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізованого світу XXI століття більшість держав, зокрема й Україна, модернізували моделі дипломатії та дипломатичні системи. Досвід останніх десятиліть показує, що прогрес нашої держави, формування громадянського суспільства в Україні суттєво залежатиме від того, як активно залучатимуть українських дипломатів і міжнародників загалом і кожного зокрема. З огляду на зміни у функціональному управлінні дипломатичною службою та її інституціональний розвиток, необхідно наблизити зміст і форми професійного навчання дипломатів і державних службовців у сфері міжнародних відносин до вимог і завдань сучасного державного управління та політики [1, с. 74–75].

Сучасна дипломатія та дипломатична система Королівства Бельгія ефективно адаптуються до нових викликів і загроз глобалізованого світоустрою XXI століття, застосовуючи ширший інструментарій специфічних галузей дипломатії. Такий інноваційний підхід уможливило утвердження ефективної моделі дипломатії Королівства Бельгія за світової мондіалізації. Пріоритетними для Бельгії специфічними галузями дипломатії нині є: публічна, культурна, туристична, цифрова, економічна, енергетична, екологічна, гастрономічна, кулінарна, іміджева, громадська тощо [1, с. 72–75; 2].

Україна як демократична держава впроваджує у свою дипломатичну практику кращий досвід провідних держав світу, а надто Королівства Бельгія, який сьогодні набуває для неї особливої актуальності [2]. Королівство Бельгія – це політико-дипломатичний і культурно-освітній центр Європи, модернізована та високоурбанізована держава. Бельгія розташована в серці Європи та презентує й захищає її цінності в публічному просторі [3, с. 32–37].

Громадська дипломатія є одним із напрямів активної діяльності бельгійських дипломатів. Цей досвід цікавий і для України. Зовнішньополітичні та дипломатичні чинники – одні з пріоритетних у становленні й інституціональному розвитку демократичної політичної системи України [4]. У добу

інформатизації, цифровізації та глобалізації саме громадська дипломатія є ефективним засобом взаємодії з іноземною цільовою аудиторією. У цьому контексті міжнародна співпраця держав орієнтується на різноманітну цільову аудиторію. За вказаних інституціональних умов громадська дипломатія переорієнтовується на посилення неурядових суб'єктів як гарантів прозорості та стимулювання ефективної співпраці і взаємної довіри – об'єднавчого чинника демократизації регіонів і держав. Нині Україні важливо запозичувати досвід провідних держав, як-от інституціоналізованої моделі дипломатії Бельгії, для впровадження демократичних реформ і боротьби з корупцією [5].

Інвестиційна співпраця Бельгії й України щодо «зеленої» індустрії та енергетичної дипломатії є перспективною, і це важливе питання має стати одним із першорядних для дипломатичної місії Королівства Бельгія в Україні. Відновлювана енергетика надає чудові можливості для розвитку українського енергетичного сектора. У практиці зовнішньої міжнародної політики Королівства Бельгія цінна та важлива екологічна і транскордонна дипломатія в інституціональному вимірі. Екологічна дипломатія та транскордонна дипломатія (транскордонна парадипломатія) стали одними з постійних напрямів діяльності бельгійських дипломатів, зокрема й в Україні. Екологічна дипломатія Бельгії набула інституціонального розвитку з початку XXI століття. На початку 2000-х років Королівство Бельгія, напрацювавши здобутки транскордонної співпраці, продовжило їхнє експериментальне впровадження і в Україні, зокрема на Сумщині. Адже Сумська область як транскордонний актор є відносно сприятливим регіоном за екологічною ситуацією. За даними ООН, це єдина область на Лівобережній Україні із задовільним рівнем екологічного навантаження. Поєднання українського та закордонного досвіду забезпечило позитивні здобутки в інституціоналізації програми розвитку на її території екополіса «Еко-Сумщина» [6, с. 53–62]. На першому етапі програми провели українсько-бельгійську науково-практичну конференцію «Створення регіональних екополісів як складової сталого розвитку території» (м. Суми, 19 жовтня 2007 р.) і визначили пріоритетні напрями та завдання щодо формування екополіса, а також специфіку транскордонної співпраці. Український і бельгійський досвід та науково-методичні підходи можна застосовувати для інноваційних перетворень і в інших регіонах України, що сприятиме соціально-економічному розвитку національної економіки.

Під час ознайомчого візиту до міста Суми 4 квітня 2016 року Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Бельгія в Україні (2014–2018 рр.) Люк Якобс у виступі зазначив: «Ви обрали європейський шлях розвитку, тому дуже важливо, аби Європа дізналася більше про Україну як бізнесового партнера. Саме тому я сьогодні в Сумах. Адже ваше місто та країна загалом дуже перспективні, і цей потенціал слід використовувати» [7].

Пан Посол виявив високу зацікавленість у продовженні таких здобутків. Пошук площин для нових партнерських відносин завжди був візитівкою моделі дипломатії Королівства Бельгія. У цьому ж контексті згадали й про передумови регіональної співпраці та глибинний інституціонально-історичний досвід взаємодії. Адже ще в XIX столітті був великий потік бельгійських інвестицій у машинобудування в Сумах.

Діяльність бельгійських компаній в Україні та сприяння українському бізнесу завжди були в пріоритеті Надзвичайного і Повноважного Посла Королівства Бельгія в Україні (2018–2022 рр.) Алекса Ленартса: «Швидке економічне зростання можливе лише завдяки досягненню синергетичного ефекту від добре впроваджених реформ» [8, с. 391]. Інституціональна історія українсько-бельгійських відносин і дипломатичних здобутків промовиста та багатогранна, багатовікова й дієва. Українському суспільству близькі цінності громадянського суспільства, притаманні бельгійцям [9, с. 40–41].

Бельгійські дипломати, урядовці та суспільство підтримали Україну під час Революції гідності. І нині, в умовах військової агресії росії проти України та тимчасової окупації Автономної Республіки Крим, Бельгія й далі підтримує суверенітет і територіальну цілісність України, її європейські прагнення. Яскравою сторінкою практики дипломатії й інституціональної історії бельгійсько-українських дипломатичних відносин є події 1919 року, коли до Брюсселя направили Надзвичайну дипломатичну місію УНР на чолі з Андрієм Яковлівим. Інституціональним початком його дипломатичної діяльності та діяльності української дипломатичної місії загалом стала зустріч із тогочасним Міністром закордонних справ Бельгії Полем Імансом. У Бельгії історія першого дипломатичного представництва УНР відображена в меморіальній дошці, встановленій 15 жовтня 2009 року на будинку, де перебувала дипломатична місія УНР. Бельгійський консул Яків Гретер обстоював інтереси Бельгії в Україні наприкінці XIX – на початку XX століть. Цікаво, що 1881 року саме Я. Гретер із гессенським інженером Філіпом Мозером заклали інституціональні підвалини Київського чавуноливарного і механічного заводу (до 2018 року званого як завод «Більшовик»).

Культурна дипломатія XX століття, репрезентована в діяльності УНР, є одним із яскравих зразків для сучасної культурної дипломатії України та Королівства Бельгія. Ще 1920 року королеву Бельгії Єлизавету неабияк вразив спів Української Республіканської Капели, яку було створено за сприяння Симона Петлюри задля популяризування української держави, культури та мистецтва в європейському публічному просторі [10]. Бельгійсько-українська традиція та культурна співпраця завжди мали особистісний вимір. Кожен великий успіх у живописі, літературі, музиці, кінематографії чи інших мистецьких напрямках базується на історії й ініціативах, культурних і креативних індустріях, індивідуальності та політиці культурної пам'яті.

Інституціональна історія бельгійсько-українських дипломатичних відносин набула нового статусу з проголошенням незалежності України. Модель бельгійсько-українського партнерства зорієнтована на побудову нової Європи та ґрунтується на активізації економічних відносин, фінансовій допомозі, широкому політико-дипломатичному діалозі та підтриманні Бельгією європейських і євроатлантичних прагнень України у всіх міжнародних інституціях. В історичному дискурсі та сьогоденні важливим міжнародно-політичним фактором розвитку бельгійсько-українських відносин є українська діаспора Бельгії. Вона – інституціональний чинник громадської, народної та діаспорної дипломатії з боку як України, так і Бельгії [11, с. 92–101].

Освітня бельгійсько-українська дипломатія розвивається щодо національної освіти діаспори. Дипломатичні установи сприяють інституціоналізації недільних шкіл, не лише створюючи належні умови для їхнього функціонування, а й забезпечуючи їх навчальними посібниками, методичною літературою та підручниками. Дипломати також підтримують інституціональні зв'язки та співпрацю недільних шкіл у Бельгії та загальноосвітніх шкіл України. Й Україна, і Бельгія вважають освітньо-наукову дипломатію однією з пріоритетних у глобалізованому світі ХХІ століття. Наприклад, успішний освітній досвід має недільна школа в бельгійській комуні Серен. Українська недільна школа імені Ярослава Мудрого вдало функціонує з 2009 року в Брюсселі. Тож те, що діти працівників дипломатичних установ відвідують недільні українські школи, сприяє розширенню та зміцненню ділових і міжкультурних контактів посольства з діаспорою.

Важливою інституціональною віхою в розвитку освітньо-наукової дипломатії став інтерактивний семінар з історії та сучасної практики дипломатичних, економічних і політичних відносин Бельгії й України за участю наслідного принца Бельгії Філіпа та представників ділових кіл Бельгії 23 листопада 2010 року в Дипломатичній академії України при МЗС України. Зустріч організували Дипломатична академія України при МЗС України та Посольство Королівства Бельгія в Україні. На відкритті заходу з промовами виступили ректор Дипломатичної академії України (1996–2003 рр.) Борис Гуменюк, тодішній заступник Міністра закордонних справ України Павло Клімкін і наслідний принц Бельгії Філіп, котрі приділили особливу увагу становленню та важливості розвитку українсько-бельгійських відносин. На семінарі бельгійський історик Вім Пеетерс презентував книгу «Сталь у степу» про бельгійсько-українські відносини, зокрема інвестиції Бельгії в Україну наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть. Зазначену працю видано англійською й українською мовами.

Із завершальним словом до учасників семінару звернувся Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Бельгія в Україні Марк Вінк. Він, зокрема,

окреслив перспективи співпраці та подякував доповідачам і учасникам заходу. У семінарі також брали участь Міністр закордонних справ України (1994–1998 рр.) Геннадій Удовенко, генеральний директор ДП «Генеральна дирекція Київської міської ради з обслуговування іноземних представництв» Павло Кривонос, дипломати, науковці, члени професорсько-викладацького колективу і слухачі Дипломатичної академії, представники посольства та ділових кіл Королівства Бельгія, МЗС України та ЗМІ [12, с. 16].

2016 рік запам'ятовується ще однією знаковою подією в Дипломатичній академії України при МЗС України за ініціативи Посольства Королівства Бельгія в Україні й особисто Надзвичайного і Повноважного Посла Королівства Бельгія в Україні Люка Якобса – Міжнародною науково-практичною конференцією «Марсель Тірі, бельгійський автобронедивізіон в Україні та сприйняття Першої світової війни в Україні та Бельгії». У заході взяли активну участь Надзвичайний і Повноважний Посол Л. Якобс, представник Посольства Королівства Бельгія в Україні Жан де Ланнуа, ректор Дипломатичної академії України при МЗС України Вячеслав Ціватий, директор Інституту ветеранів у Бельгії Мішель Жупар, бельгійський письменник Люсьєн Нулле, письменник, асистент кафедри французької філології КНУ ім. Тараса Шевченка Дмитро Чистяк. Під час конференції було презентовано друковане видання – роман М. Тірі «Проїздом у Києві». Дивізіон, де служив М. Тірі, повертався на Батьківщину через Сибір, Північну Америку та Францію, тож роман вийшов друком аж напередодні Другої світової війни. А от український переклад з'явився за майже сотню років після описаних подій [13, с. 19–20].

З 2022 року нового імпульсу та високого інституціонального рівня співпраці набули освітньо-наукова дипломатія, інтернаціоналізація освіти і науково-дослідні відносини України та Бельгії. Королівство Бельгія й Україна мають великий продуктивний досвід взаємодії як у двосторонній, так і в багатосторонній дипломатії, співпраці в міжнародних дипломатичних інституціях, насамперед в Організації Об'єднаних Націй [14, с. 55–56].

Новий етап інституціональної дипломатичної історії бельгійсько-українських відносин розпочався із того, що 17 серпня 2022 року Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Бельгія в Україні Петер Ван Де Вельде вручив Вірчі грамоти Президенту України Володимирові Зеленському [15]. Пресслужба Глави Держави повідомила, що церемонію вручення Вірчих грамот уже традиційно провели на території Національного заповідника «Софія Київська». Під час спілкування з послом Президент України подякував народові, керівництву, зокрема прем'єр-міністру Бельгії, за підтримку суверенітету та територіальної цілісності Української держави [16]. Українська та світова громадськість прихильно прийняла той факт, що з 2 червня 2022 року в протокольну практику України введено новацію – іноземні посли вручатимуть Вірчі грамоти в Софійському соборі [17].

Стратегія публічної дипломатії МЗС України на 2021–2025 роки, ухвалена Наказом МЗС від 24 березня 2021 року, визначає пріоритетні напрями дипломатії у відносинах Україна – Бельгія. Це насамперед туристична, економічна, науково-експертна та цифрова дипломатія [18, с. 26]. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба в передмові зазначив: «Стратегія публічної дипломатії МЗС є першим подібним документом міністерства. [...] Проте я заохочую всіх суб'єктів публічної дипломатії долучатись до імплементації стратегії та формування позитивного іміджу України у світі, адже тільки спільними зусиллями ми досягнемо нашої мети» [18, с. 8]. Стратегія встановлює чіткі та вимірювані цілі, пріоритети і завдання на 2021–2025 роки, а також визначає сім основних напрямів публічної дипломатії: культурну, економічну, експертну, кулінарну, науково-освітню, спортивну, цифрову [18, с. 10; 19, с. 54–58; 20, с. 26–29].

У бельгійсько-українських відносинах актуалізовано й економічну та комерційну дипломатію. Щоб забезпечити інституціональне координування дій державних органів у зовнішньоекономічних відносинах, у Бельгії створили відповідні міжвідомчі консультативні органи. Для налагодження співпраці Бельгії й України у сфері економічної та комерційної дипломатії діє міжурядовий орган – Українсько-бельгійська змішана комісія з торговельно-економічного та фінансового співробітництва.

Зовнішньоекономічній політиці Бельгії історично притаманний прагматизм, спрямований на забезпечення власних економічних інтересів. З огляду на сталий експортно орієнтований характер економіки Бельгії пріоритетом на федеральному та регіональному рівнях влади є розширення бельгійського експорту й участі бельгійських компаній на зовнішніх ринках, а також залучення інвестицій у великі інфраструктурні проекти, покликані підвищити конкурентоспроможність економіки Бельгії [21, с. 67; 336–337].

Автономна інституція – Бельгійське експортно-кредитне агентство (Office national du Ducroire (Belgium), або Nationale Delcrededienst, скорочено Delcredere або Ducroire) – отримує гарантії держави та реалізує визначені завдання, зокрема – покриває можливі фінансові ризики експортерів, пов'язані з торгівлею та інвестиційною діяльністю. Структуру економічних підрозділів МЗС Королівства Бельгія побудовано з урахуванням наявності розгалуженої системи регіональних агентств і професійних об'єднань, які просувають зовнішньоекономічні інтереси держави. У складі Генерального директорату з питань двостороннього співробітництва МЗС Бельгії діє два директори економічного спрямування: Директорат економічних інтересів і Директорат фінансової допомоги експорту. Враховуючи регіональність устрою Бельгії, а також специфіку розподілу сфер компетентності щодо реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів, основну вагу в ухваленні управлінських рішень стосовно просування бельгійського експорту

та залучення іноземних інвестицій до Бельгії мають представники регіональних експортно-інвестиційних агентств. Ці посадовці працюють при посольствах Бельгії за кордоном [21, с. 360–361; 398].

МЗС Королівства Бельгія активно застосовує в практиці економічної дипломатії інституціональну розбудову неформальної мережі бізнесових контактів між Бельгією та країною-партнером. Щоб досягнути позитивних міжінституціональних результатів, використовують різноманітні інструменти економічної, торговельної та комерційної дипломатії з урахуванням специфіки країни перебування. Доволі дієвими є такі інструменти економічної дипломатії Бельгії: 1) створення двосторонніх торгово-промислових палат для формування експортного середовища та інституціоналізації ділових і бізнесових контактів. Цим інституціям постійно надають гранти для наукового супроводу економічної і торговельної дипломатії, а саме: конференцій, круглих столів, симпозіумів, науково-методологічних семінарів, методичних семінарів, виставок тощо; 2) широке залучення інституту почесних консулів. Їхні бізнесові контакти та діяльність сприяють регіональним економічним місіям, а також інституціональному розвитку міжрегіональної економічної співпраці з пріоритетом малих і середніх підприємств; 3) співдія з бізнесменами-бельгійцями, місцевими підприємцями чи приватними особами в наданому їм правовому статусі «радник з питань зовнішньої торгівлі». Такі радники мають бути впливовими в партнерській країні в економічній сфері загалом або в окремій виробничій галузі (кондитерській, логістичній, автомобільній, виноробній, фармацевтичній, транспортній, пивоварній, туристичній тощо) [21, с. 419–420]. Бельгійський досвід радника з питань зовнішньої торгівлі можна ефективно впроваджувати в Україні [21, с. 359–361].

Загальну внутрішню координацію роботи на напрямі економічної дипломатії в Бельгії на федеральному рівні здійснює Державна федеральна служба закордонних справ, зовнішньої торгівлі та співробітництва для розвитку (МЗС Бельгії) [21, с. 438]. Пріоритетом економічної дипломатії Королівства Бельгія є експорт на ринку країни перебування [22, с. 26–31].

Сучасні дипломатичні реалії, виклики та загрози в міжнародних відносинах ставлять на порядок денний нові проблеми та завдання для практичної дипломатії, а також пропонують інноваційні напрями діяльності та новий дипломатичний інструментарій [23, с. 32–36; 24, с. 60–66; 25]. Ще більшої актуальності набуває оновлення в професійному арсеналі дипломатів професійної компетентності [26, с. 112–114; 27]. Модель сучасного дипломата та дипломатична система держави мають фокусуватися на інноваційних підходах і креативному мисленні щодо їхньої адаптації до сучасних реалій. Таке завдання має постати й перед Україною. Вдосконалення зазначених моделі та системи, зокрема щодо набуття та підвищення

професійної компетентності, має реалізовуватися спільно та з узагальненням світового дипломатичного досвіду [28, с. 30–33; 29].

Висновки та перспективи досліджень. В основі бельгійської дипломатії – організовані актори з високим рівнем співпраці та координації (який не завжди є навіть в економічно розвиненіших країнах). Бельгія розвиває як класичну модель дипломатії, так і специфічні галузі та види дипломатії, насамперед – публічну, надаючи особливу увагу національному брендингу та культурній дипломатії. У держави є значний досвід комунікації зі своєю аудиторією (в «домашній публічній дипломатії») та громадянської дипломатії, а застосування інформаційних технологій у зовнішньополітичній діяльності показує інноваційний розвиток публічної дипломатії («нової публічної дипломатії»).

Сучасній Бельгії вдалося побудувати ефективну систему дипломатичної служби й інститутів публічної дипломатії, що сприяє поглибленню інтеграції в ЄС, розвитку торгівлі з низкою країн, залученню інвестицій тощо. Елементи моделі дипломатії та дипломатичної системи Королівства Бельгія актуальні для впровадження в Україні. Бельгійська модель дипломатії ефективна завдяки синергії класичної моделі дипломатії з її специфічними галузями, зокрема публічною, культурною, енергетичною, екологічною тощо. Аналізуючи події сучасності й етапи інституціональної дипломатичної історії Бельгії, бачимо, що її дипломатія посідає вагомe місце в сучасній системі політико-дипломатичних координат регіону та світу. Концепти «модель дипломатії» та «дипломатична система» є поєднаними інституціями в публічному просторі ХХІ століття.

Подальші дослідження можуть стосуватися узагальнення досвіду практичної дипломатії провідних держав Європи задля його імплементації до моделей інших країн. Такі розвідки уможливають створення системної картини сучасної європейської дипломатії як інституціонального кластера поліцентричної системи міжнародних відносин.

1. Ціватий В. Теорія дипломатії та дипломатичні конфлікти в поліцентричному світі ХХІ століття: історико-інституціональний дискурс і діаспоруальна аксіоматика // Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: збірник наукових праць. Переяслав, 2020. Вип. 66. С. 72–75.
2. Vjola, C. (ed.). (2018). *Understanding International Diplomacy. Theory, Practice and Ethics*. London: Routledge. [in English].
3. Ціватий В. Дипломатичний інструментарій, норми протоколу та етикету міжнародної ввічливості провідних держав Європи та України доби раннього модерного часу: інституціональний і комунікативний аспекти // Гуманітарний корпус: збірник наукових статей. К.:ТОВ «Інтерсервіс», 2022. Вип. 44. С. 32–37.
4. Зленко А. Зовнішня політика України: від романтизму до прагматизму. К.: Преса України, 2001. 370 с.
5. Hutchings, R. (ed.). (2020). *Modern Diplomacy in Practice*. Palgrave Macmillan. [in English].
6. Шкарупа О. Екополіс «Еко-Сумщина»: аналіз напрямків реалізації та головних досягнень / О. Шкарупа, О. Цупро, О. Кубатко, О. Мельник // Механізм регулювання економіки. 2010. Т. 1. № 3. С. 53–62.
7. У Сумах з ознайомчим візитом побував посол Королівства Бельгії в Україні. Відео // Суми. Інформаційний портал Сумської міської ради. 4 квітня 2016. URL: <https://smr.gov.ua/uk/novini/pro-golovne/1974-u-sumakh-z-oznajomchim-vizitom-pobuvav-posol-korolivstva-belgiji-v-ukrajini.html>
8. Ленартс А. Поглиблення співпраці й продовження багаторічного партнерства Бельгії та України // Україна дипломатична. К., 2021. Вип. 22. С. 391.

9. *Тоцицький М.* Українсько-бельгійські відносини: співпраця в ім'я побудови нової Європи // Зовнішні справи. 2017. № 12. С. 40–41.
10. *Пересулько Т.* Культурна дипломатія Симона Петлюри: «Щедрик» проти «русского мира». Місія Капели Олександра Кошиця (1919–1924). К.: «АртЕк», 2019. 312 с.
11. *Трофименко М.* Діаспора як об'єкт та суб'єкт публічної дипломатії // Історико-політичні проблеми сучасного світу: збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2019. Т. 39. С. 92–101.
12. Звіт Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України за 2010 рік / за заг. ред. М. Кулініча. К., 2010. С. 16.
13. Звіт Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України за 2016 рік / за заг. ред. В. Ціватого. К., 2016. С. 19–20.
14. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2017–2019). К.: Інститут історії України НАН України, 2020. С. 55–56.
15. Вірчі грамоти в послів Киргизстану, Румунії, Бельгії та Іспанії прийняв Зеленський. // Дом. 17 серпня 2022. URL: <https://kanaldom.tv/virchi-gramoty-v-posliv-kyrgyzstanu-rumuniyi-belgiyi-ta-ispaniyi-prijnyav-zelenskij-detal-video/>
16. Зеленський прийняв вірчі грамоти у послів чотирьох країн // Укрінформ. 17 серпня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3552603-zelenskij-prijnav-vice-gramoti-u-posliv-cotiroh-krain.html>
17. Іноземні послы відтепер вручатимуть вірчі грамоти у Софійському соборі // Укрінформ. 2 червня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3498457-inozemni-posli-vidteper-vrucatimut-vice-gramoti-u-sofijskomu-sobori.html>
18. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки. К., 2021. 31 с. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Стратегії/public-diplomacy-strategy.pdf>
19. *Ціватий В.* Модель кризової дипломатії (disaster diplomacy) та Україна у світовій політиці і дипломатичній системі координат мондіалізованого світоустрою XXI століття: інституціональний і міжнародно-політичний аспект // Міжнародні відносини: Україна і світ в умовах воєнних викликів: збірник наукових матеріалів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2022. Т. 4. С. 54–58.
20. *Ціватий В.* Цифрова дипломатія в системі міжнародних відносин XXI століття: інституціональні особливості (дискурс культурних і креативних індустрій) // Сучасні тенденції міжнародних відносин: збірник наукових статей. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. Т. 2. С. 26–29.
21. *Шаров О.* Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: монографія. К.: НІСД, 2019. 560 с.
22. *Чекаленко Л.* Україна – Королівство Бельгія: відносини і співробітництво / Л. Чекаленко, Д. Васильєв // Зовнішні справи. 2016. № 4. С. 26–31.
23. *Ціватий В.* Публічна дипломатія: традиції, тренди та виклики (досвід і пріоритети для України) // Зовнішні справи. 2014. № 6. С. 32–36.
24. Tsviatyi, V. (2022). 'Dyplomatychnyi protokol i etyket mizhnarodnoi vichlyvosti v mizhnarodnykh vidnosynakh i svitovii politytsi XXI stolittia: innovatsiinyi, istoryko-instyutsionalnyi i polityko-systemnyi dyskursy', in *Doslidzhennya aktual'nykh problem suchasnoho suspilstva z tochky zoru istoriyi, politylohiyi, sotsiolohiyi ta filosofiyi* [The study of topical issues of modern society from the perspective of history, political science, sociology and philosophy]. Riga: 'Baltija Publishing', pp. 60–66. [in Ukrainian].
25. Zhou, J. (ed.). (2022). *A Study of Diplomatic Protocol and Etiquette: From Theory to Practice*. Springer Nature. [in English].
26. *Ціватий В.* Навчання державних службовців: особливості формування професійних компетентностей із міжкультурної комунікації та діаспорології (інституціональний дискурс) // Освітньо-професійна програма за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»: відповідь на виклики сьогодення: збірник наукових статей. К.: НАДУ, 2021. С. 112–114.
27. *Хандогій В.* Дипломатичні сюжети: Невигадані історії кар'єрного дипломата. К.: Саміт-книга, 2017. 608 с.
28. *Кочубей Ю.* Імідж дипломата – імідж країни // Науковий вісник Дипломатичної академії України. К., 2001. Вип. 5. С. 30–33.
29. *Гуменюк Б.* Із щоденника посла України. К.: ДП «ГДІП», 2021. 208 с.

Viacheslav TSIVATYI,
*PhD in History, Associate Professor,
expert at the International Relations Office
of the Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Merited Education Worker of Ukraine, Member of Board of the Scientific Society
of History of Diplomacy and International Relations;*

Nataliia-Tereza ANOSHYNA,
*PhD in Law, Associate Professor,
Member of the Ukrainian Association of International Law,
Charge d'Affairs of Ukraine in the Kingdom of Belgium*

**THE MODEL OF DIPLOMACY
AND THE DIPLOMATIC SYSTEM OF THE KINGDOM
OF BELGIUM IN GLOBALISATION:
Institutional and Political-International Discourses
(Experience For Ukraine)**

Abstract. The study is devoted to methodological problems, modern and historical discourses of the study of the institutional origins, achievements and present of the diplomacy of the Kingdom of Belgium. The authors emphasise the relevance and significance of the subject, which has not received a comprehensive comparative analysis in modern Ukrainian and world historiography. When analysing the model of diplomacy and the diplomatic system of the Kingdom of Belgium, the authors focus on the features and national specificity of the stages of the institutional history and the present of Belgian diplomacy in the system of international political coordinates. Special attention is focused on the expediency of implementing in Ukraine the best diplomatic examples (models) and achievements of Belgian diplomacy in the conditions of a globalised world system.

The article emphasises the methods of research, which is interdisciplinary in nature and is based on important cognitive principles: scientificity, historicism and objectivity. The use of various general and special methods allowed the authors to determine the trajectory of scientific research for the real reconstruction of historical and modern events, institutional stages of formation and the current state of the model of diplomacy of the Kingdom of Belgium.

The historical legacy and modern practical experience of the diplomacy of the Kingdom of Belgium have not lost their relevance to this day; bilateral Belgium-Ukrainian relations firmly connect Belgium and Ukraine through centuries and millennia of European history.

Keywords: international relations, foreign policy, diplomacy, public diplomacy, institutional history, institutionalisation, Ukraine, Belgium.